

Informatieblad

Noodzetel Schedeldoekshavencomplex

Van harte welkom in de noodzetel van het Schedeldoekshavencomplex!

Tijdens de Koude Oorlog is in Nederland een grote variëteit aan schuilplaatsen voor oorlogsomstandigheden gebouwd voor overheden, bedrijven en particulieren. De noodzetel van het Schedeldoekshavencomplex behoort tot de grootste naoorlogse civiele schuilplaatsen in Nederland.

Met het afstoten van het Schedeldoekshavencomplex is ook een einde gekomen aan het gebruik van deze bijzondere voorziening door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het ministerie van Veiligheid en Justitie.

De noodzetel was sinds de ingebruikname eind jaren zeventig van de vorige eeuw slechts toegankelijk voor functionarissen die er hun werkzaamheden verrichtten en sporadisch voor belangstellenden tijdens een rondleiding. Omdat de belangstelling voor een rondleiding breder bleek te zijn is de noodzetel ter gelegenheid van het afstoten van het Schedeldoekshavencomplex opengesteld voor geïnteresseerden.

Veel zaken uit de noodzetel zijn verwijderd omdat de noodzetel leeg aan de nieuwe eigenaar moet worden opgeleverd. Maar aan de hand van de opgehangen foto's en dit informatieblad kunt u tijdens uw rondgang toch een indruk krijgen hoe de noodzetel in het verleden heeft gefunctioneerd.

Drs. Koos van der Steenhoven,

Secretaris-generaal ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Met het betreden van de noodzetel gaat u akkoord met de volgende voorwaarden:

- *Het bezoek aan de noodzetel is op eigen risico.*
- *Aanwijzingen van de beveiliging en/of begeleiders worden strikt opgevolgd.*
- *Het aanraken/bediene van de technische installaties is niet toegestaan.*
- *Er worden geen zaken meegenomen uit de noodzetel (kleding en tassen kunnen gecontroleerd worden).*
- *Fotograferen is toegestaan, echter zonder statief en zonder de rondgang te verstoren.*

Noodzetels in Nederland

Na de Tweede Wereldoorlog gebruikte de overheid onder andere diverse Duitse bunkers als uitwijk in oorlogsomstandigheden. Al snel werd echter duidelijk dat deze niet geschikt zouden zijn bij de inzet van nucleaire wapens. Daarom werd een programma opgestart voor het bouwen van een reeks noodzetels voor ministeries, provincies, gemeenten en diverse rijksdiensten (dit staat los van de schuilplaatsen voor de bevolking en de voorzieningen die defensie en sommige bedrijven hadden). De opzet van de meeste noodzetels is ontwikkeld in de jaren zestig van de twintigste eeuw, de bouw en oplevering vond veelal plaats in de jaren zeventig.

Gebruik van de noodzetel Schedeldoekshavencomplex

Deze noodzetel was in gebruik bij zowel het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties als het ministerie van Veiligheid en Justitie. Beide ministeries hadden hier voorzieningen voor hun Departementale Crisiscentra. De noodzetel is echter het meest gebruikt door het Nationaal Crisiscentrum (NCC), zowel als uitwijk bij calamiteiten als voor oefeningen. De noodzetel is – behoudens enkele meerdaagse oefeningen – nooit volledig operationeel geworden. Tijdens de verbouwing van het NCC in 2006 heeft men de noodzetel wel voor langere tijd als vervangende kantoorruimte gebruikt.

De noodzetel was voorzien van alle zaken die men gedurende twee weken nodig zou kunnen hebben: voedsel, water, brandstof, medicijnen, kantoorartikelen, persoonlijke verzorgingsproducten, kleding, wegwerpservies en -bestek, gereedschap, NBC-uitrusting (gaspakken en -maskers, meetapparatuur), et cetera.

Rondgang door de noodzetel

1. Entree en trap

De noodzetel staat letterlijk op zichzelf en heeft zelfs een eigen kadastrale aanduiding. Aanvankelijk moest men van buitenaf de noodzetel betreden, maar al vrij snel werd ook een doorgang binnendoor gerealiseerd.

2. Druksluis

De drukdeuren waren speciaal gevormd om de luchtdruk door explosies van buitenaf te weerstaan. Om besmetting door radioactiviteit of chemische wapens buiten te houden was de noodzetel in 'overdruk', hierdoor kon besmette lucht niet naar binnen.

3. Ontsmettingsruimte

Wanneer de kans aanwezig was dat men besmet was met radioactiviteit of chemische strijdmiddelen diende men zich in deze ruimte geheel te ontkleden, de oude kleding in de stortkoker te werpen en zich net zo lang te douchen tot men met de detectieapparatuur geen sporen van verontreiniging meer aantroef. Indien men geen reservekleding in de noodzetel had liggen kreeg men een kledingpakket uitgereikt.

4. Wacht

De wacht was in de operationele fase 24 uur per dag bezet. Hier diende iedereen die de noodzetel bezocht zich te registreren. Hier hangt ook een meldinstallatie voor luchtalarm en 'fall-out' (radioactieve neerslag bij kernexplosies of ongelukken met kerncentrales).

5. Luchtbehandeling (ruimte niet betreden)

In deze ruimte werd de kwaliteit van de lucht gecontroleerd. De lucht in de noodzetel werd van buitenaf via een zandfilter aangezogen. Men kon CO₂-filters plaatsen om de lucht extra te zuiveren. Hier hing ook het speciale uitbrekgereedschap dat men kon gebruiken om de noodzetel in geval van nood te verlaten.

6. Beleidskamer met nooduitgang

De noodzetel had meerdere nooduitgangen. Deze nooduitgang heeft een tunnel die tot onder de straat leidt voor het geval het bovenliggende pand ingestort zou zijn en de reguliere toegang zou versperren.

7. Stafkamer

In de noodzetel waren meerdere staven gevestigd. Laatstelijk werd deze ruimte bij crisisoefeningen gebruikt als 'responscel' voor het simuleren van partijen die niet bij de oefening zelf betrokken waren.

8. Operationeel Centrum NCC

Dit was de uitwijk van het Nationaal Crisiscentrum. Bij calamiteiten op de 15de verdieping van het Schedeldoekshavencomplex, waar het NCC was gevestigd, kon men in enkele minuten overschakelen naar de noodzetel.

9. Departementaal Crisiscentrum Justitie

Ook deze ruimte heeft een nooduitgang. Vroeger kon men via een luikje berichten doorgeven aan de naastgelegen vergaderzaal.

10. Vergaderzaal

Dit was de 'chique' vergaderzaal, bestemd voor de ministers en hoge ambtenaren. Hier zijn ook diverse geheime overleggen geweest. Voordeel van de noodzetel is namelijk dat deze ook goed beschermt tegen afluisteren, de noodzetel laat namelijk geen straling door (deze is 'tempest').

11. Wateraansluiting (ruimte niet betreden)

Naast de nooddrinkwatervoorziening had de noodzetel ook een reguliere aansluiting op het drinkwaternet die hier binnenkomt.

12. Trappenhuis

De noodzetel bestaat uit twee verdiepingen. In de 1ste kelder waren de meeste werkvertrekken. In de 2de kelder waren de meeste voorzieningen aanwezig om er ook langdurig te kunnen verblijven zoals een kombuis met kantine, technische ruimten, voorraadruimten, slaapzalen en sanitaire voorzieningen.

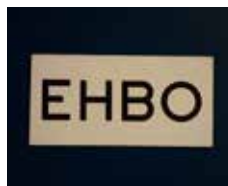
13. Ministerskamer

Slechts enkele functionarissen hadden een 'eigen' slaapkamer, zoals in dit geval de minister. Overigens was onder oorlogsomstandigheden het ook voor de minister verplicht dat deze zou meedraaien in het corvee.

14. Slaapzalen

De noodzetel beschikte over negentien slaapzalen. In deze slaapzalen stonden stapelbedden en een ieder had een locker voor persoonlijke bezittingen. Bij een volledige bezetting was een slaapzaal permanent in gebruik door te slapen in blokken van acht uur. Zo kon men in een slaapzaal met zes bedden tot wel achttien functionarissen kwijt. De bedden zaten aan de vloer verankerd, net als de klapstoelen, om te voorkomen dat deze bij een explosie zouden verschuiven. Alle deuren van de noodzetel hadden om dezelfde reden een speciale vergrendeling.

15. Ziekenboeg

De noodzetel beschikte over een EHBO-ruimte met een (beperkte) medische uitrusting. Naast de EHBO-ruimte waren twee slaapkamers die bij de ziekenboeg betrokken konden worden.

16. Olieopslag (ruimte niet betreden)

Deze opslagtanks hebben een capaciteit om de noodaggregaten twee weken te laten draaien.

17. Aggregatenruimte (ruimte niet betreden)

De noodzetel is aangesloten op het reguliere elektriciteitsnet. Indien dit zou uitvallen kon men automatisch overschakelen op noodaggregaten om zo bijvoorbeeld de luchtbehandeling, de verbindingen en de verlichting in stand te houden. Waar de meeste civiele noodzetels slechts één noodaggregaat hadden, had deze noodzetel er zelfs drie. Daarom heeft deze noodzetel geen trapaanrijving (fietsinstallatie) nodig om bij uitval van de elektriciteit de meest essentiële voorzieningen in stand te houden.

18. Luchtbehandeling (ruimte niet betreden)

Ook in deze ruimte waren voorzieningen om de luchtkwaliteit te waarborgen. Indien noodzakelijk kon men zuurstof bijmengen.

19. Kantine

De kantine was de belangrijkste sociale ruimte. Hier kon men eten en ontspannen. Hiervoor waren ook diverse spelletjes (waaronder schaken en 'zeeslag'), twee tafelfoetbalspellen en een voorraad boeken aanwezig. Onder 'normale' omstandigheden mocht hier ook worden gerookt. Ook hier weer zijn alle tafels en banken aan de vloer verankerd, er zijn zelfs hoofdstoelen om de klap van een explosie op te vangen.

20. Wateropslag (ruimte niet betreden)

Naast de reguliere aansluiting op het drinkwaternet beschikte men over een opslag die voldoende was om tweehonderd mensen gedurende twee weken te voorzien van water. In geval van nood kon men ook nog gebruik maken van een ruwwaterpomp, hiermee kon men grondwater oppompen.

21. Sanitaire voorzieningen

Beide verdiepingen beschikten over sanitaire voorzieningen. De originele spiegels zijn van metaal, deze konden niet breken in geval van een explosie.

22. Filterberging

Hier stonden de reservefilters voor de luchtbehandeling opgesteld.

23. Kombuis en bijkeuken

Dit was het domein van de hofmeester. De maaltijden bestonden uit gevechtsrantsoenen, deze werden in blik opgewarmd in speciale waterbakken.

24. Matrassenopslag

Niet alle slaapzalen waren standaard klaar voor gebruik. Hier werden reservematrassen opgeborgen, samen met de slaapzakken en lakenzakken.

Meer lezen? Enkele suggesties:

- Boom, Bart van der, *Atoomgevaar? Dan zeker B.B. De geschiedenis van de Bescherming Bevolking*, Den Haag: Sdu 2000.
- Merwijk, Tine van, *Civiele verdediging in het tijdperk van de wederopbouw*, Zeist: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, 2007 (te downloaden via: http://www.cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/u6/Civiele_verdediging_in_het_tijdperk_wederopbouw.pdf).
- Nijhof, Peter, 'Gebouwd erfgoed civiele verdediging in kaart gebracht' in *Magazine nationale veiligheid en crisisbeheersing*, februari 2008, p. 30-32.
- Traa, Mark, *De Russen komen! Nederland in de Koude Oorlog*, Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Gennep, 2009.

Meer zien? Enkele suggesties:

- In Rijswijk ligt op het landgoed 'Overvoorde' een bunker die tijdens de Koude Oorlog in gebruik was als commandopost van de 'Bescherming Bevolking'. De inrichting is – deels met zaken uit de noodzetel van het Schedeldoekshavencomplex – door de Stichting Nationale Collectie Bescherming Bevolking in oude staat terug gebracht. Tijdens een rondleiding kan men een goede indruk krijgen hoe men leefde en werkte in een noodzetel. Meer informatie – onder andere over de openingstijden – is te vinden op www.ncbb.nl.
- In het Duitse Marienthal (circa 25 kilometer ten zuiden van Bonn) ligt de voormalige noodzetel van de Duitse Bondsregering. Deze 'Ausweichsitz der Verfassungsorgane des Bundes im Krisen- und Verteidigungsfall zur Wahrung von deren Funktionstüchtigkeit' was een tunnelcomplex van circa 17 kilometer lang en geschikt voor 3000 medewerkers. Deze noodzetel was aanmerkelijk groter dan de Nederlandse noodzetels, echter de noodzetels van de Bundesländer zijn wel vergelijkbaar met de Nederlandse noodzetels. Het tunnelcomplex in Marienthal is na de Koude Oorlog grotendeels ontmanteld, maar een interessant deel is behouden en tegenwoordig als museum te bezoeken. Meer informatie is te vinden op www.ausweichsitz.de.
- Op www.bunkerpictures.nl en www.forten.info is ook informatie (met fotomateriaal) te vinden over onder andere noodzetels uit de Koude Oorlog. Sommige van deze objecten zijn (of worden in de toekomst) opengesteld voor het publiek.

Colofon

Dit informatieblad is een uitgave van:
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Bureau Beveiligingsautoriteit (BVA)
Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

Tekst en fotografie: mr. J.H. Maat
© juni 2013 | Publicatienummer B-19335

